

ОНТОЛОГІЯ ІДІОМАТИКИ В СТРУКТУРІ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ

Стаття присвячена теоретичним і методологічним аспектам ідіоматики в структурі лінгвістичної парадигми. Автор пропонує огляд термінологічного апарату фразеології та основних теоретичних і прикладних напрямів сучасної англійської ідіоматики.

Ключові слова: фразеологія, фразеологічна одиниця, ідіоматика, ідіома, ідіоматичність, дискурс, прагматика, семантика.

Статья посвящена теоретическим и методологическим аспектам идиоматики в структуре современной лингвистической парадигмы. Автор предлагает обзор терминологического аппарата фразеологии и основных теоретических и прикладных направлений современной английской идиоматики.

Ключевые слова: фразеология, фразеологическая единица, идиоматика, идиома, идиоматичность, дискурс, прагматика, семантика.

The research paper is a study of the theoretical and methodological aspects of idiomaticity in linguistics. The author conducts a survey of the terminology in phraseology and the main theoretical and applied areas in English idioms analysis.

Keywords: phraseology, phraseological unit, idiomatics, idiom, idiomaticity, discourse, semantics, pragmatics.

Постановка проблеми. Епідигматика ідіом, їхні прагматико-дискурсивні функції, співвідношення усuzu та авторського використання, безперечно посідають чільне місце в сучасній лінгвістичній парадигмі, однак для більш ґрунтовного окреслення основних напрямів дослідження в сучасній ідіоматиці необхідний детальний опис існуючих праць як із позицій термінології, так і методології.

Аналіз останніх джерел. Термінологічна невизначеність лише ускладнює роботу лексикографів; більшість монографічних і дисертаційних досліджень у царині фразеології та ідіоматики розпочинаються зі з'ясування термінологічного апарату. Як зазначає А. П. Кауї, фразеологія – це дисципліна, яка спотворена розмаїттям термінології і суперечливим використанням одного і того ж терміна [1, с. 210]. Передусім це стосується “ідіоми”. Полісемія цього терміна лише поглиблює термінологічну і методологічну плутанину. На думку Р. Мун, “ідіома – це двозначне поняття, яке суперечливо вживається у загальній англійській, так і в спеціалізованій літературі” [5, с. 3]. Слід погодитися із Р. Мун, що “термінологічна ситуація не може бути легко розв’язана, окрім уникнення цього терміна” [5, с. 4], однак він переважає у літературі.

З іншого боку, термін “фразеологічна одиниця (phraseological unit)” доволі часто використовується в сучасних дослідженнях (Skandera 2004; Mena Martinez 2006; Fiedler 2007; Naciscione 2010; Jafarova 2013; Jaki 2014 та ін.), тоді як “фразеологізм (Phraseologismus)” застосовується переважно в німецькомовних працях (Gläser 2000; Heine 2008; Peterssen 2008). Обидва широко вживаються в східноєвропейській лінгвістиці протягом другої половини ХХ ст.. Незважаючи на відносну поширеність, провідні сучасні лінгвістичні глосарії, енциклопедичні та тлумачні словники (Oxford English Dictionary; The American Heritage Dictionary; Merriam-Webster’s Dictionary; Longman Dictionary of Contemporary English; A Glossary of Applied Linguistics; A Glossary of Cognitive Linguistics; International Encyclopedia Linguistics тощо) не включають термін “фразеологічна одиниця” до свого складу, як і “ідіоматика” та “фразеологія”, відповідно.

Це ж підтверджує і Н. Норрік, який вважає, що фразеологія як окрема галузь лінгвістики так і не закріпилась в англо-американській лінгвістиці. Натомість, існують праці щодо формул і ідіом у рамках досліджень із лексикології, синтаксису, семантичної аномальності, фреймової семантики, теорії метафори тощо [7, с. 615]. Вчений описує розвиток теорії фразеології з погляду двох лінгвістичних традицій: британської та американської.

Мета статті полягає в проведенні аналізу основних напрямів сучасної англійської ідіоматики.

Для розв’язання мети необхідно виконати такі **завдання**:

- висвітлити термінологічний апарат сучасної фразеології;
- описати основні теоретичні та прикладні напрями сучасної англійської ідіоматики.

Щодо власне ідіоматики, тут слід відзначити, передусім, працю Ч. Фернандо (Ch. Fernando) “Idioms and Idiomaticity” (1996). Дослідниця, розглядаючи ідіоми, напів-ідіоми, буквальні ідіоми та усталені колокації, декларує два керівних принципи відбору вокабуляру: 1. принцип вільного вибору, який визначає ситуативний лексичний склад фраз і речень; 2. принцип ідіоматичності, який визначає вживання готових виразів у мовленні. Відповідно, у дискурсі, *образні* (пер. ideational) ідіоми покликані виразити уявлення мовця або автора про реальний світ; *міжособистісні* (пер. interpersonal) ідіоматичні вирази зорієнтовані на передавання двох основних аспектів соціального життя: хорошого настрою та конфлікту; *реляційні* (пер. relational) ідіоматичні вирази спрямовані на реалізацію когерентності дискурсу.

Р. Мун (R. Moon) у монографії “Fixed Expressions and Idioms: A Corpus-Based Approach” (1998) висловлює ідею, що сталі вирази зрозумілі лише у текстах, у яких вони вживаються. Авторка аргументує, що чисті ідіоми, такі як *spill the beans*, не особливо частотні, тоді як частотніші сталі вирази, наприклад *at all* та *of course* – функціональні та структурно закріплені та менш метафоричні; з іншого боку, стилістично марковані та метафоричні ідіоми, для прикладу *have you cake and eat it*, доволі часто використовуються та зазнають маніпуляцій у контексті. Р. Мун доводить ідейну та дискурсивну значимість ідіом, звертаючи особливу увагу на те, як вони виражають оцінку та яку роль відіграють з погляду інформаційної структури та зв'язності тексту.

Дослідження А. Ланглоца (A. Langlotz) “Idiomatic Creativity: A Cognitive-Linguistic Model of Idiom-Representation and Idiom-Variation in English” (2006) виконане у руслі когнітивної семантики та когнітивної граматики. Основна гіпотеза полягає в тому, що для багатьох ідіом характерна образна семантична структура, яка є вмотивована і підлягає аналізу – вважається, що ідіоми креативні за своєю природою. Така потенційна креативність, ймовірно, сприяє оказіональній креативності, тобто варіативному вживанню ідіом у дискурсі. Автор виділяє такі семантичні механізми, які лежать в основі окремих ідіом: концептуальні метафори, концептуальні метонімії, символи, інтеграція та їх поєднання.

Р. Е. Вега Морено (R. E. Vega Moreno) у книзі “Creativity and Convention: The Pragmatics of Everyday Figurative Speech” (2007) висловлює ідею, що у прагматиці важливі не стільки дистрибутивні відношення ідіоми та її денотативних елементів, а те, чи реципієнти сприймають значення ідіоми не як випадкове, а щонайменше частково вмотивоване буквальними значеннями її конститuentів. На думку Р. Е. Вега Морено, інтерпретація значення ідіоми залежить від того, чи відоме воно реципієнту. В обох випадках, набір асоціацій та здогадок, які реципієнт використовує при інтерпретації ряду, допомагає подолати розбіжність між закодованим “буквальним” значенням та кінцевою інтерпретацією ідіоми та, ймовірно, полегшує сприймання її семантики як відносно прозорої.

Монографія С. Вульффа (S. Wulff) “Rethinking Idiomaticity: A Usage-Based Approach” (2009) спрямована на виділення факторів, які учасники комунікації приймають до уваги при визначенні ідіоматичності конструкцій V+NP. У праці здійснено спробу змодельовати оцінку ідіоматичності з боку носіїв мови на основі методів квантитативної корпусної лінгвістики. Виходячи із основних факторів ідіоматичності – композиційності та гнучкості, в дослідженні запропоновано інноваційний метод автоматичного визначення фразеології, який враховує частотність спів-вживання, міру композиційності та гнучкості.

Також, попри те, що вони виконані у площині фразеології, а не ідіоматики, яка становить об'єкт цієї статті, варто відзначити праці А. Нацейстоне (A. Naciscione) та С. Які (S. Jaki).

Відповідно, А. Нацейстоне у книзі “Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse” (2010) обґрунтовує взаємозв'язок фразеології, стилістики та дискурсу, керуючись когнітивним підходом до вивчення стилістичного потенціалу фразеологічних одиниць на дискурсивному рівні. Дослідниця запропонувала процедуру ідентифікації стилістичного вживання фразеологічних одиниць у дискурсі, яка може бути розділена на декілька етапів: розпізнавання, підтвердження, осмислення й інтерпретація. Узвичаєні метафори авторка пропонує розглядати як феномен прояву стабільності фразеологічних одиниць. Окрім того, одна із основних ідей праці – створення прикладної лінгвістики, предметом якої є аналіз стилістичної компетенції носія мови.

Книга С. Які (S. Jaki) “Phraseological Substitutions in Newspaper Headlines” (2014) продовжує ідеї, розвинуті А. Ланглоцом та А. Нацейстоне. Для ідентифікації основного корпусу фразеологічних одиниць дослідниця використовує полілексемність, стабільність та ідіоматичність. С. Які обстоює ідею, що газетні заголовки – окремих тип текстів, оскільки

газетні статті та заголовки різняться за формою та функціями [3, с. 35]. Однією із можливих причин, чому фразеологічні модифікації популярні в газетних заголовках, є те, що вони передають звичайні образи у більш експресивній формі. Як показує дослідження, теорія ментальних просторів вдало підходить для опису лексичних субституцій, оскільки за її допомогою можливо витлумачити низку асоціацій і конотацій, задіяних у багаторівневих фразеологічних субституціях.

Результати та перспективи дослідження. Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що терміни “ідіома” та “ідіоматичність” переважають в сучасній лінгвістиці, проте позиції науковців стосовно термінологічного апарату фразеології не завжди збігаються, що залежить від традицій окремих лінгвістичних шкіл. Аналіз найновіших праць у площині ідіоматики продемонстрував, що переважаючими напрямками є дискурсивне вживання і креативний потенціал ідіом, прагматика ідіом, корпусні дослідження ідіом і когнітивні механізми аналізу ідіом. Перспективним вважаємо створення теорії англійської ідіоматики у вітчизняній германістиці з урахуванням зазначених вище досягнень сучасної лінгвістики.

Список літератури

1. Cowie A. P. *Phraseological Dictionaries : Some East-West Comparisons* / A. P. Cowie // *Phraseology : Theory, Analysis, Applications* / Ed. by A. P. Cowie. – Oxford : OUP, 2001. – P. 209–229.
2. Fernando C. *Idioms and Idiomaticity* / C. Fernando. – Melbourne : OUP, 1996. – 184 p.
3. Jaki S. *Phraseological Substitutions in Newspaper Headlines* / S. Jaki. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins, 2014. – 259 p.
4. Langlotz A. *Idiomatic Creativity : A Cognitive-linguistic Model of Idiom-representation and Idiom-variation in English* / A. Langlotz. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins, 2006. – 325 p.
5. Moon R. *Fixed Expressions and Idioms in English : A Corpus-based Approach* / R. Moon. – London : Clarendon Press, 1998. – 352 p.
6. Naciscione A. *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse* / A. Naciscione. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins, 2010. – 306 p.
7. Norrick N. *English Phraseology* / N. Norrick // *Phraseologie : Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung / Phraseology: An International Handbook of Contemporary Research*. – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2007. – Vol. II. – P. 615–619.
8. Vega Moreno R. E. *Creativity and Convention: The Pragmatics of Everyday Figurative Speech* / Rosa Elena Vega Moreno. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins, 2007. – 249 p.
9. Wulff S. *Rethinking Idiomaticity : A Usage-Based Approach* / S. Wulff. – New York : Continuum, 2009. – 240 p.

О. Колесник
(Київ)

МІФОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНИЙ СЕМІОЗИС В АСПЕКТІ КВАНТОВОЇ ЛІНГВІСТИКИ

У статті розглянуто природу номінацій елементів міфологічного простору в аспекті синергетики, квантової лінгвістики та універсології. На основі етимології номінацій СЕРЦЯ окреслено контур семантичного квантора як лінгвосеміотичної інтерпретаційної матриці. Акцентовується квантово-польова основа мовних явищ і механізмів семіозису.

Ключові слова: семіозис, поле, квант, хвиля, семантика

В статье рассмотрена природа номинаций элементов мифологического пространства в аспекте синергетики, квантовой лингвистики и универсологии. На основе этимологии номинаций СЕРДЦА определены контуры семантического квантора как лингвосемioticческой интерпретационной матрицы. Особое внимание уделено полевой основе явлений языка и механизмов семиозиса.

Ключевые слова: семиозис, поле, квант, волна, семантика

Present-day linguistics demonstrates a tendency towards integrating methodologies and approaches towards analyzing data previously implemented separately in arts and sciences. The article considers the set of lingual and mental phenomena responsible for creating worldviews and their verbal correlates from the standpoint of synergetic, semiotic and cognitive studies that incorporate basic assumptions of quantum physics and bio-field theory.

Conceptual and language worldviews that reflect the results of processing information obtained via diverse sources are determined by content of the basic operators i.e. verbally encoded axioms suggested by the mythic space. Mythic space is respectively treated off as the energy-informational continuum containing ontological, functional, spatial-temporal and axiological models of existence that follow the universal patterns